

Utlåtande Rotel IX (Dnr KS 2019/850)

Klimatneutral bygg- och anläggningssektor

Motion av Emilia Bjuggren (S)

Kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.
Motionen anses besvarad med hänvisning till vad som sägs i utlåtandet.

Föredragande borgarrådet Katarina Luhr anför följande.

Ärendet

Emilia Bjuggren (S) uppmärksammar i en motion till kommunfullmäktige att bygg- och anläggningssektorn står för en betydande del av de svenska klimatgasutsläppen. Motionären föreslår att kommunstyrelsen ska få i uppdrag att ta fram en strategi för en klimatneutral bygg- och anläggningssektor till år 2040, att livscykelbaserade funktionskrav på minskade utsläpp ska beaktas i hela planprocessen samt att staden ska ställa miljökrav ur ett livscykelperspektiv vid upphandlingar av byggnader och anläggningar.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, exploateringsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, Stockholms Stadshus AB, Fossilfritt Fverige och Sveriges Byggindustrier. Fossilfritt Sverige och Sveriges Byggindustrier har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret hänvisar till att staden under flera år har arbetat med att utreda och beräkna bygg- och anläggningssektorns hela klimatpåverkan. Kontoret lyfter även att det i stadens miljöprogram har formulerats uppdrag för

att sänka sektorns klimatpåverkan. Kontoret anser därför att det inte behöver formuleras ytterligare uppdrag och att motionen ska anses besvarad.

Exploateringsnämnden instämmer med motionären att det är viktigt att se till hela bygg- och anläggningssektorns klimatutsläpp. Nämnden framhåller även att staden redan idag ställer miljökrav vid upphandlingar av entreprenader i enlighet med *Gemensamma miljökrav på entreprenader 2018*.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden anser att det är viktigt att aktivt arbeta för att minska den klimatpåverkan som bygg- och anläggningssektorn medför. Nämnden lyfter även det arbete som har genomförts och planeras för att åstadkomma detsamma.

Stadsbyggnadsnämnden anser att Stockholms stad har högt ställda klimatmål, vilka kommer till uttryck i exempelvis stadens miljöprogram och strategin för ett fossilbränslefritt Stockholm 2040. Stadens klimatambitioner tillämpas bland annat vid upphandling av entreprenader samt vid pilotprojekt beträffande klimatberäkningar i Norra Djurgårdsstaden.

Trafiknämnden ser inga hinder mot att införa en strategi för klimatsmart bygg- och anläggningssektor till år 2040, men anser inte att en ny strategi är nödvändig i dagsläget. Kontoret bedömer att nuvarande krav och utarbetade arbetsmetoder är skarpa och kommer att leda till minskad klimatpåverkan vid bygg- och anläggningsentreprenader.

Stockholms Stadshus AB konstaterar att stadens bostadsbolag har ett pågående arbete med klimat och energifrågor i enlighet stadens ägardirektiv i budget, samt miljöprogram 2020-2023 och Handlingsplan för fossilfritt Stockholm 2040. Därför ser koncernledningen att de livscykelanalyser som efterfrågas kan hanteras inom befintliga styrdokument, och att det inte behövs något särskilt beslut från kommunfullmäktige om att ta fram en ny strategi.

Mina synpunkter

Om Stockholm och Sverige ska klara av den stora klimatutmaning som vi står inför kommer alla sektorer, inom såväl det offentliga som det privata, behöva sänka sina utsläpp. Byggsektorn samt befintliga byggnader i Stockholm har tidigare stått för en betydande del av de samlade utsläppen inom Stockholms stad. Utsläppen från befintliga byggnader har sedan 1990-talet minskat påtagligt, inte minst tack vare att den fossila uppvärmningen av byggnader nästan helt har fasats ut och ersatts av en allt mer förnybar fjärrvärme, samtidigt som krav ställts på nya byggnaders energiprestanda.

Däremot står produktionen av nya byggnader fortsatt för en hög nivå av utsläpp, vilket Emilia Bjuggren (S) lyfter i sin motion. Även dessa utsläpp

behöver minska. Redan idag har staden ett aktivt arbete och ställer krav inom den här sektorn. Exempelvis ställs det idag krav vid upphandling av byggtreprenader i enlighet med *Miljökrav vid upphandling av entreprenader (Dnr 2017/002047)*.

Den grönbåa majoriteten anser dock att detta inte är tillräckligt. Flera förslag för att minska bygg- och anläggningssektorns utsläpp återfinns i förslaget till miljöprogram för Stockholms stad 2020-2023. Exempelvis målet *En ökad resurseffektivitet i samband med byggprocessen* som syftar till att en större andel av byggmaterial och schaktmassor ska återvinnas. Även i förslaget till ny Klimathandlingsplan 2020-2023 är klimatpåverkan från byggprocessen ett prioriterat område under arbetet med konsumtionsbaserade växthusgasutsläpp, och där ingår framtagande av LCA-krav vid nyproduktion av byggnader och anläggningar.

Det pågår även ett arbete inom staden med ett klimatberäkningsverktyg, kallat BM-verktyget, som ska underlätta möjligheten att beräkna och följa upp hur stora utsläpp som byggprocesser för med sig. Miljöförvaltningen leder även nu ett treårigt projekt för att vidareutveckla BM-verktyget. Inom projektet beräknar stadens tre bostadsbolag vilken klimatpåverkan som deras byggprocesser för med sig, ett arbete som är tänkt att mynna ut i nya klimatkrav för stadens byggsektor.

Genom bland annat arbetet med BM-verktygen pågår en ansträngning för att kunna få tillförlitliga livscykelanalyser för utsläppen från nybyggnation.

Utöver detta framgår det även av budgeten för Stockholms stad 2020 att förutsättningarna för fossilfria byggarbetsplatser ska utredas under året och att ett projekt för återvinning eller återanvändning av byggavfall ska starta. Staden ska enligt budget 2020 även stimulera miljövänligt byggande, exempelvis genom att fler flerbostadshus byggs i trä. Detta skulle sänka utsläppen som byggprocessen medför då trä som material är betydligt mer klimatsmart än exempelvis betong.

Samlat ser jag att staden har en ambitiös lista på åtgärder, varav jag här nämnt ett urval, som kommer att sänka de utsläpp som bygg- och anläggningssektorn orsakar.

Mot bakgrund av detta samt att det pågår ett arbete med att ta fram ett nytt miljöprogram för staden, och en tillhörande klimathandlingsplan, tycker jag att uppdra åt stadens förvaltningar att ta fram ytterligare strategidokument är fel väg att gå.

Bilagor

1. Reservationer m.m

2. Motionen

Borgarrådsberedningen tillstyrker föredragande borgarrådets förslag.

Reservation anfördes av borgarråden Karin Wanngård, Emilia Bjuggren och Jan Valeskog (alla S) och borgarrådet Clara Lindblom (V) enligt följande.

Vi föreslår att kommunstyrelsen föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

1. Att bifalla motionen.
2. Att därutöver anföra följande.

Det är glädjande att föredragande borgarråd håller med om att utsläppen från byggsektorn måste minska. Det är dock beklagligt att borgarrådet anser att det räcker med det arbete som redan görs, detta trots att exploateringsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden samt stadsbyggnadsnämnden välkomnar förslagen i motionen.

För att minska utsläppen menar exploateringsnämnden och stadsbyggnadsnämnden att det är viktigt att se hela bygg- och anläggningssektorns klimatpåverkan. På så sätt kan betydande utsläppsminskningar identifieras och åtgärder vidtas. Nämnderna bedömer därför en strategi för minskad klimatpåverkan från bygg- och anläggningssektorn som väl motiverad och i linje med nationella målsättningar, branschens ambitioner och stadens eget arbete i Norra Djurgårdsstaden.

Även miljö- och hälsoskyddsnämnden stöder förslaget om att staden bör ta fram en strategi för klimatneutral bygg- och anläggningssektor. Nämnden lyfter fram att med en strategi kan hittills gjorda erfarenheter spridas inom stadens hela organisation samt målnivåer för klimatpåverkan fastställas.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden skriver också att staden bör ställa krav på klimatpåverkan uttryckt som kilo koldioxidutsläpp per kvadratmeter BTA. De menar att redan inom det närmsta året bör stadens egna bolag samt byggande förvaltningar sätta nivåer som bedöms rimliga att uppnå. Efter ytterligare något år av erfarenheter och utvecklande av det så kallade BM-verktyget (klimatberäkningsverktyg), kan krav sättas både vid stadens egna projekteringar och vid tecknande av markanvisningsavtal med externa byggherrar. Detta är skarpare förslag än vad som står i förslagen till nytt miljöprogram och ny klimatstrategi.

Trafiknämnden lyfter fram att klimatkrav kan leda till i att mindre aktörer inte klarar av att lämna anbud, vilket skulle leda till en försämrad konkurrens samt ökade kostnader. Det som är bra med utvecklingen av BM-verktyget, som miljö- och hälsoskyddsnämnden lyfter fram, är att det kommer att leda till att fler mindre aktörer på marknaden ska kunna göra klimatberäkningar vid husbyggnation framöver. Trafikverket har dessutom har utvecklat ett beräkningsverktyg för anläggningar som är fritt att använda för andra aktörer. Med det verktyget skulle till exempel trafikkontoret kunna göra klimatberäkningar för större anläggningar.

Föredragande borgarråd och stadsledningskontoret lyfter fram att stadens budget innehåller ett uppdrag om att utreda fossilfria byggarbetsplatser. Varför inte utöka denna utredning till att omfatta även de resterande 80 procenten av byggprocessens klimatpåverkan? Genom att ta ett helhetsgrepp om frågan, istället för att jobba med en mängd splittrade småförslag, kan betydande utsläppsminskningar identifieras och vidtas.

Kommunstyrelsen delar borgarrådsberedningens uppfattning och föreslår att kommunfullmäktige beslutar följande.

Motionen anses besvarad med hänvisning till vad som sägs i utlåtandet.

Stockholm den 5 februari 2020

På kommunstyrelsens vägnar:
ANNA KÖNIG JERLMYR

Katarina Luhr

Mats Larsson

Reservation anfördes av Karin Wanngård, Jan Valeskog och Emilia Bjuggren (alla S) och Rashid Mohammed (V) med hänvisning till Socialdemokraternas och Vänsterpartiets gemensamma reservation i borgarrådsberedningen.

Ersättaryttrande gjordes av Sissela Nordling Blanco (Fi) med hänvisning till Socialdemokraternas och Vänsterpartiets gemensamma reservation i borgarrådsberedningen.

Remissammanställning

Ärendet

Emilia Bjuggren (S) uppmärksammar i en motion till kommunfullmäktige att bygg- och anläggningssektorn står för en betydande del av de svenska klimatgasutsläppen. Motionären föreslår att kommunstyrelsen ska få i uppdrag att ta fram en strategi för en klimatneutral bygg- och anläggningssektor till år 2040, att livscykelbaserade funktionskrav på minskade utsläpp ska beaktas i hela planprocessen samt att staden ska ställa miljökrav ur ett livscykelperspektiv vid upphandlingar av byggnader och anläggningar.

Beredning

Ärendet har remitterats till stadsledningskontoret, exploateringsnämnden, miljö- och hälsoskyddsnämnden, stadsbyggnadsnämnden, trafiknämnden, Stockholms Stadshus AB, Fossilfritt Sverige och Sveriges Byggindustrier. Fossilfritt Sverige och Sveriges Byggindustrier har inte inkommit med svar.

Stadsledningskontoret

Stadsledningskontorets tjänsteutlåtande daterat den 26 november 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Av kommunfullmäktiges budget 2020 framgår att staden har högt ställda mål i syfte att minska stadens miljö- och klimatpåverkan. Stockholm ska vara världsledande och inta rollen som en internationell förebild i det globala miljö- och klimatarbetet. Stadens höga ambitionsnivå avspeglas i förslaget till *Stockholm stads miljöprogram 2020-2023 (KS 2019/1040)* samt förslaget till *Stockholm stads klimathandlingsplan 2020-2023 (KS 2019/1041)*.

Staden ställer idag krav vid upphandling av entreprenader i enlighet med *Miljökrav vid upphandling av entreprenader (Dnr 2017/002047)*. Kraven är en överenskommelse mellan Göteborg, Malmö och Stockholms stad samt Trafikverket och gäller alla upphandlingar av entreprenader som dessa organisationer gör. Kraven omfattar bland annat drivmedel, lätta och tunga fordon och arbetsmaskiner och att klimatkrav införs på drivmedel från år 2018 och klimatprestanda för betong och cement samt stål införs som skarpa krav från 2020.

Av stadsledningskontorets förslag till klimathandlingsplan konstateras att vid byggande och drift av byggnader är klimatpåverkan från byggprocessen inklusive produktion av byggmaterial ungefär lika stor som klimatpåverkan från driftskedet av

en byggnad. I remissversion av stadens miljöprogram, föreslås etappmålet *En ökad resurseffektivitet i samband med byggprocessen* som bland annat innebär att staden genom rätt hantering genererar en högre grad av cirkulation av schaktmassor och andra material inom byggprocessen. I förslaget till miljöprogram och i kommunfullmäktiges budget 2020 ges uppdrag till exploateringsnämnden och miljö- och hälsoskyddsnämnden att utreda förutsättningarna för fossilfria byggarbetsplatser. Även i förslag till klimathandlingsplan framgår hur staden kan arbeta med klimatåtgärder rörande konsumtion av till exempel byggmaterial.

Vidare framgår av förslag till klimathandlingsplan att Stockholms stad sedan flera år aktivt har deltagit i nationellt utvecklingsarbete kring klimatpåverkan från byggprocessen. I Norra Djurgårdsstaden har krav på redovisning av klimatpåverkan testats och ett beräkningsverktyg för beräkning av klimatpåverkan från byggprocessen har utvecklats i samarbete med IVL och KTH.

Beräkningsverktyget testas nu i nyproduktionen av stadens bostadsbolag och av exploateringsnämnden. Kravspecifikationer för att minska klimatpåverkan från byggprocessen vid nyproduktion ska utvecklas under programperioden. Senast 2023 föreslås att krav ska ställas på beräkning av klimatpåverkan från byggprocessen samt analys av möjligheten att minska klimatpåverkan. Kraven föreslås gälla i samband med markupplåtelseavtal vid nyproduktion på stadens mark samt överenskommelse om exploatering. Under programperioden föreslås vidare att stadens nämnder och bolag utvecklar egna kravnivåer för klimatpåverkan, för anläggningskonstruktioner och byggnader, som underlag för upphandlingskrav.

Stadsledningskontoret konstaterar att staden har ett ambitiöst pågående arbete kring klimatpåverkan från byggprocessen. Staden har under flera år bland annat arbetat med att utreda och beräkna bygg- och anläggningssektorns hela klimatpåverkan. Stadsledningskontoret kan även konstatera att i förslag till miljöprogram och klimathandlingsplan har uppdrag formulerats framåt som har en hög ambitionsnivå vilket kommer vara en viktig del i arbete mot att nå stadens mål om ett fossilfritt och klimatpositivt Stockholm 2040 och en fossilfri organisation 2030. Med hänvisning till detta anser stadsledningskontoret att det inte behöver formuleras ytterligare uppdrag.

Exploateringsnämnden

Exploateringsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 17 oktober 2019 följande.

Exploateringsnämnden anser remissen besvarad med kontorets tjänsteutlåtande.

Exploateringskontorets tjänsteutlåtande daterat den 25 september 2019 har i huvudsak följande lydelse.

I juni 2017 antog riksdagen ett klimatpolitisk ramverk för Sverige. Det övergripande klimatmålet är att Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser. Därefter ska utsläppen vara negativa. Som ett led i arbetet för att nå klimatmålet har regeringen för avsikt att genomföra ett lagförslag om krav på klimatdeklarationer av byggnader. Kravet föreslås gälla från och med 1 januari 2022. I ett första skede föreslås krav på utförda klimatberäkningar utan krav på specifika utsläppsnivåer.

Företrädare för bygg- och anläggningssektorn har inom ramen för regeringsinitiativet *Fossilfritt Sverige* tagit fram *Färdplan för fossilfri konkurrenskraft – bygg- och anläggningssektor*. Färdplanen pekar ut ett antal nyckelfaktorer för en klimatneutral värdekedja, däribland offentlig upphandling som en motor för omställning. Vidare innehåller färdplanen ett antal uppmaningar till riksdag och regering bland annat införande av krav på att deklarerat byggnaders och anläggningars klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv, samt på att klimatdeklarationer redovisas för byggprodukter som sätts på marknaden.

Stockholms stad har högt ställda klimatmål och för att nå dessa behövs insatser som på ett kostnadseffektivt sätt bidrar till utsläppsminskningar. Sedan 2010 ställer exploateringskontoret på bred front krav på byggnaders energiprestanda vid tecknande av markanvisningsavtal. 2012 skärptes kravnivån. Uppföljning av energikravet två år efter drifttagande visar att det är en utmaning att nå målet, men att energianvändningen är markant lägre än vad Boverkets byggregler anger.

I markanvisningsavtalen i Norra Djurgårdsstaden ställer staden krav på byggaktörer avseende klimatberäkningar. I den första etappen, Norra 2, gav sammanställningen ett splittrat resultat med ett stort spann i resultaten. Efter kravens vidareutveckling blev resultaten för andra etappen, Brofästet, mer samlade. Resultaten visar ändå att beräkningarna snarare speglar olika beräkningsmetoder och systemgränsdragningar, än skillnader i val av byggmaterial och konstruktioner. Till kommande etapper i Norra Djurgårdsstaden ska staden pröva att utforma kravet så att byggherren ska redovisa vilka förändringar av byggkonstruktion som skulle kunna göras samt hur det skulle påverka climateffekten.

I Norra Djurgårdsstaden genomför exploateringskontoret ett antal pilotprojekt inom anläggningssidan där ett klimatberäkningsverktyg, det så kallade BM-verktyget, testas och utvärderas. Piloterna ingår som en del i ett större projekt, delfinansierat av Energimyndigheten. Resultatet förväntas bidra med underlag till Boverkets kommande arbete med att införa klimatdeklarationer för byggnader.

Vid upphandling av exploateringskontorets entreprenader ställs krav i enlighet med *Gemensamma miljökrav på entreprenader 2018*. Kraven omfattar bland annat drivmedel, lätta och tunga fordon och arbetsmaskiner och syftar till att begränsa klimatgasutsläppen. Från och med 2020 ska klimatkrav ställas på material och varor med störst klimatpåverkan, det vill säga stål och betong/cement.

Exploateringskontoret instämmer med motionären om att det är viktigt att se hela bygg- och anläggningssektorns klimatpåverkan. På så vis kan åtgärder som på ett betydande och kostnadseffektivt sätt bidrar till utsläppsminskningarna identifieras. En strategi för minskad klimatpåverkan från bygg- och anläggningssektor bedöms som väl motiverat och i linje med nationella målsättningar, branschens ambitioner och

stadens arbete i Norra Djurgårdsstaden. Exploateringskontoret anser att strategin bör ingå som en del i stadens övergripande klimatstrategiska arbete. I arbetet med att identifiera kostnadseffektiva åtgärder för bygg- och anläggning bör även återanvändning av massor studeras. En effektiv masshantering har potential att minska vägtransporterna och uttaget av jungfruligt material, samtidigt som totalkostnaderna minskar.

Motionären pekar ut att en viktig del i strategin blir att beakta klimatfrågan vid planering och markanvisning. Exploateringskontoret vill framhålla att de så kallade Hållbarhetskraven ska hållas på en nivå så att de på ett betydande sätt driver på ett miljöanpassat och hållbart byggande i Stockholm.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Miljö- och hälsoskyddsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 22 oktober 2019 följande.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden godkänner förvaltningens tjänsteutlåtande som svar på remissen.

Särskilt uttalande gjordes av Katarina Luhr (MP), Torbjörn Erbe m.fl. (M), Christoffer Jönsson (L) och Gunnar Caperius (C), *bilaga 1*.

Särskilt uttalande gjordes av Urban Emson (SD), *bilaga 1*.

Ersätтарыttrande gjordes av Sofia Tahko (KD), som instämde i beslut av Katarina Luhr m.fl. (MP), Torbjörn Erbe m.fl. (M), Christoffer Jönsson (L) och Gunnar Caperius (C).

Miljöförvaltningens tjänsteutlåtande daterat den 10 oktober 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Motionären har uppmärksammat att den klimatpåverkan som svensk byggnation föranleder är i stort sett lika stor som klimatpåverkan av vägtrafiken i Sverige. För att minska byggnationens klimatpåverkan föreslår motionären att staden tar fram en strategi samt att staden ställer klimatkrav vid upphandlingar inom bygg- och anläggningssektorn.

Förvaltningen stöder motionärens förslag att staden bör ta fram en strategi för klimatneutral bygg- och anläggningssektor. Med en strategi kan hittills gjorda erfarenheter spridas inom stadens hela organisation samt målnivåer för klimatpåverkan fastställas.

I hållbarhetskraven för Norra Djurgårdsstaden, som gällt sedan 2010, föreskrivs att alla byggherrar ska presentera LCA-beräkningar. Staden tillhandahåller en enkel

Excel-mall med anvisningar om vad som ska presenteras. Erfarenheterna av de hittills av byggherrarna presenterade LCA-beräkningarna är dock att många projektörer inte har underlag eller kunskaper om hur LCA-beräkningar ska göras för att bli rättvisande.

Problemet med att få jämförbara LCA-beräkningar beror delvis på att det saknas så kallade EPD:er för många byggprodukter. Men också att EPD:er kan omfatta olika delar av processen från råvara till monterad produkt på t.ex. en byggnad. För att LCA-beräkningar ska bli jämförbara krävs att det finns en databas med EPD:er så att alla projektörer använder samma grunddata. IVL har en omfattande databas som dock fortfarande har alltför många generiska data, d.v.s. data som inte avser en speciell produkt (t.ex. en viss betongkvalitet) utan data för t.ex. betong i största allmänhet. Som ett första steg mot att få jämförbara LCA-beräkningar initierade IVL ett utvecklingsprojekt som resulterat i att det sedan våren 2019 finns ett beräkningsprogram (BM-verktyget) som alla projektörer kan använda. I projektet deltog bland andra Stockholms stad med representanter från miljöförvaltningen, Familjebostäder, Stockholms-hem samt SISAB.

För att vidareutveckla BM-verktyget leder miljöförvaltningen ett treårigt projekt finansierat av Energimyndigheten. I projektet beräknar stadens tre bostadsbolag klimatpåverkan från byggprocessen med hjälp av verktyget. Exploateringskontoret deltar i rollen som beställare. Motsvarande funktioner från Göteborgs stad deltar i projektet. Resultaten återkopplas till IVL för vidareutveckling av verktyget.

Med erfarenheter från bostadsbolagens LCA-beräkningar kan staden på sikt ställa krav på klimatpåverkan uttryckt som kilo CO₂ per kvadratmeter BTA. Stadens egna bolag samt byggande förvaltningar bör inom det närmaste året kunna sätta nivåer som bedöms rimliga att uppnå. Efter ytterligare något år av erfarenheter och utvecklande av BM-verktyget, kan krav sättas både vid stadens egna projekteringar och vid tecknande av markanvisningsavtal med externa byggherrar.

Förvaltningen anser dock att frågor rörande klimatpåverkan vid nybyggnationer i de flesta fall inte omfattas av det som behandlas i en miljökonsekvensbeskrivning för detaljplan inom ramen för en så kallad strategisk miljöbedömning enligt 6 kap. miljöbalken. Dessa utredningar behandlar mer övergripande vilka konsekvenserna blir vid olika markanvändningar och kan behandla klimatpåverkan av exploateringen i sig och hur detta kan hanteras (t.ex. medför exploatering ökad andel hårdgjorda ytor och effekter av detta kan motverkas genom t.ex. lokalt omhändertagande av dagvatten och översvämningssplan). Byggtekniska lösningar och val av byggmaterial kommer dock in i processen vid senare skeden. Det är inte heller lämpligt att reglera frågor på den detaljeringsnivån i en detaljplan. Byggnation av bostadshus föregås inte heller av någon miljöprovning och det blir därför inte aktuellt med så kallad specifik miljöbedömning med miljökonsekvensbeskrivning för själva byggnationen.

Förvaltningen delar motionärens resonemang om att det är viktigt att uppmärksamma både material liksom konstruktionslösningar för att erhålla minsta möjliga klimatpåverkan vid byggnationer. Staden deltar inom flera nationella utvecklingsinitiativ inom området vilket redogörs för nedan.

Sedan flera år har förvaltningen arbetat tillsammans med IVA, Sveriges Byggindustrier samt Betonginitiativet för att kartlägga hur stor klimatpåverkan är från bygg- och anläggningssektorn samt vad som kan göras för att minska klimatpåverkan. Förvaltningen har även deltagit i en referensgrupp i samband med Boverkets framtagande av lagkrav på LCA-beräkningar inom Boverkets byggregler (BBR).

Projektet som IVA initierade resulterade i rapporten Klimatpåverkan från byggprocessen, publicerad 2014. I projektet deltog Sveriges Byggindustrier, Byggmaterialindustrierna, ett par byggföretag samt Stockholms stad. Syftet med projektet var att kartlägga hur stor klimatpåverkan är från bygg och anläggning årligen i Sverige. Studien kom fram till att klimatpåverkan är lika stor som från all personbilstrafik i Sverige årligen, eller cirka 10 miljoner ton koldioxidekvivalenter.

I ett projekt som drivs av Sveriges Byggindustrier sitter förvaltningen med i två referensgrupper. Den ena gruppen behandlar hur Sveriges Byggindustriers handlingsplan mot klimatneutral byggsektor ska implementeras. Den andra gruppen behandlar hur klimatkrav kan ställas vid upphandlingar av byggprojekt.

Inom projektet Betonginitiativet sitter förvaltningen med i en referensgrupp som behandlar hur klimatpåverkan från cement och betong kan minskas i linje med cement- och betongindustriernas handlingsplan. Även om fler byggnader i framtiden kommer att uppföras i trä, kommer betong framgent att behövas i stora mängder till husgrunder, broar, kajer m.m.

I samband med att Boverket tog fram förslag till lagkrav på LCA-deklarationer vid nyproduktion av byggnader, deltog förvaltningen i en referensgrupp tillsammans med ett brett urval av representanter från näringsliv, akademi och kommuner. Förslaget från Boverket var ute på remiss hösten 2018, vilken besvarades av förvaltningen vid Miljö- och hälsoskyddsnämndens sammanträde den 11 november 2018. Boverket föreslår att krav på LCA-deklarationer ska införas från 1 januari 2022. LCA-deklarationerna föreslås i ett första skede endast innebära LCA-beräkningar utan krav på specifika nivåer för tillåten klimatpåverkan.

Förvaltningen instämmer helt med motionären att upphandling är ett synnerligen viktigt instrument när offentlig verksamhet önskar driva utvecklingen. Som ett led i att staden ska kunna ställa klimatkrav vid upphandlingar av bygg- och anläggningsprojekt har förvaltningen engagerat sig i referensgrupper tillsammans med näringslivet för att krav vid upphandlingar ska bli realistiska och uppföljningsbara. LCA-beräkningar är i dagsläget inte entydiga och helt jämförbara, varför kravställning är behäftad med vissa svårigheter. Förvaltningen bedömer att det därför behövs ytterligare utvecklingsarbete inom området.

En av svårigheterna med kravställning vid upphandling är att alla i branschen ska ha möjligheter att lämna anbud. LCA-beräkningar är dock än så länge nytt och resurskrävande, varför det endast är de större aktörerna på marknaden som har tillräckliga erfarenheter och resurser. Av den anledningen ställer t.ex. Trafikverket klimatkrav enbart vid stora byggprojekt. Av samma anledning föreslår Boverket att det i ett första skede enbart ska ställas krav på att LCA-beräkningar genomförs, men att inga krav på specificerade nivåer (kg CO₂/BTA) kommer att ställas de första åren.

Utvecklingen av BM-verktyget bör leda till att fler mindre aktörer på marknaden ska kunna göra klimatberäkningar vid husbyggnation framöver. Även Trafikverket har utvecklat ett beräkningsverktyg för anläggningar. Verktyget är fritt att använda för andra aktörer. Med det verktyget skulle t.ex. trafikkontoret kunna göra klimatberäkningar för större anläggningar.

Förvaltningen håller med motionären om att klimatkrav generellt sett bör ställas med materialneutralitet. All användning av råvaror till byggmaterial innebär olika former av belastning av miljön. Strävan bör därför vara att uppmuntra till att alla typer av material ständigt utvecklas mot allt mindre miljöbelastningar.

Stadsbyggnadsnämnden

Stadsbyggnadsnämnden beslutade vid sitt sammanträde den 14 november följande.

1. Stadsbyggnadsnämnden beslutar att överlämna kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.
2. Stadsbyggnadsnämnden beslutar att omedelbart justera paragrafen.

Reservation anfördes av Jan Valeskog m.fl. (S), *bilaga 1*.

Ersättaryttrande gjordes av Madeleine Kaharascho Fridh (Fi), som instämde i reservationen av Jan Valeskog m.fl. (S)

Stadsbyggnadskontorets tjänsteutlåtande daterat den 26 september 2019 har i huvudsak följande lydelse.

I juni 2017 antog riksdagen ett klimatpolitiskt ramverk för Sverige. Det övergripande klimatmålet är att Sverige senast år 2045 inte ska ha några nettoutsläpp av växthusgaser. Därefter ska utsläppen vara negativa. Som ett led i arbetet för att nå klimatmålet har regeringen för avsikt att genomföra ett lagförslag om krav på klimatdeklarationer av byggnader. Kravet föreslås gälla från och med den 1 januari 2022. I ett första skede föreslås krav på utförda klimatberäkningar utan krav på specifika utsläppsnivåer.

Företrädare för bygg- och anläggningssektorn har inom ramen för regeringsinitiativet *Fossilfritt Sverige* tagit fram *Färdplan för fossilfri konkurrenskraft – bygg- och anläggningssektor*. Färdplanen pekar ut ett antal nyckelfaktorer för en klimatneutral värdekedja, däribland offentlig upphandling som en motor för omställning. Vidare innehåller färdplanen ett antal uppmaningar till riksdag och regering, bland annat införande av krav på att deklarerat byggnaders och anläggningars klimatpåverkan ur ett livscykelperspektiv samt på att klimatdeklarationer redovisas för byggprodukter som sätts på marknaden.

Stockholms stad har högt ställda klimatmål, vilka kommer till uttryck i exempelvis stadens miljöprogram och strategin för ett fossilbränslefritt Stockholm 2040. Stadens klimatambitioner tillämpas bland annat vid upphandling av entreprenader samt vid pilotprojekt beträffande klimatberäkningar i Norra Djurgårdsstaden.

Stadsbyggnadskontoret instämmer med motionären om att det är viktigt att se hela bygg- och anläggningssektorns klimatpåverkan. På så vis kan åtgärder som på ett effektivt sätt bidrar till utsläppsminskningarna identifieras. En strategi för minskad klimatpåverkan från bygg- och anläggningssektor bedöms som väl motiverat och i linje med nationella målsättningar, branschens ambitioner och stadens arbete i Norra Djurgårdsstaden. Kontoret anser att strategin bör ingå som en del i stadens övergripande klimatstrategiska arbete.

Stadsbyggnadskontoret vill framhålla att staden vid sin myndighetsutövning enligt plan- och bygglagen saknar möjlighet att ställa miljö- eller klimatrelaterade krav som går utanför lagstiftningens ramar. Däremot driver staden genom sitt markinnehav på utvecklingen när det gäller byggandets påverkan på miljö och klimat. Slutligen kan stadsbyggnadsnämnden vid sin planläggning möjliggöra ett energi- och resurseffektivt byggande genom ett tätt samarbete med stadens genomförande nämnder och bolag.

Trafiknämnden

Trafiknämnden beslutade vid sitt sammanträde den 4 november 2019 följande.

Trafiknämnden godkänner kontorets tjänsteutlåtande som svar på remissen från kommunstyrelsen.

Reservation anfördes av Maria Mustonen m.fl. (V) och Jan Valeskog m.fl. (S), *bilaga 1*.

Trafikkontorets tjänsteutlåtande daterat den 24 oktober 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Nuläge

Trafikkontoret följer stadens program för upphandling och inköp samt den upphandlingspolicy som är beslutad av trafiknämnden. I dessa står bland annat att kontoret ska beakta miljökonsekvenser och livscykelkostnader i samband med upphandling. Även stadens strategi för ett fossilbränslefritt Stockholm 2040 är ett underlag som används vid planering och utveckling av kontorets verksamhet.

Vid upphandling av entreprenader så bestämmer kontoret de krav som ska gälla under projektets gång, både i utförandet och krav på entreprenören. Dessa krav följs sedan löpande upp. Stockholms stad genom trafikkontoret har i samarbete med Göteborgs stad, Malmö stad och Trafikverket tagit fram miljökrav, vilka används i kontorets samtliga entreprenadupphandlingar.

Kraven berör allt från entreprenörens arbetssätt till krav på drivmedel och material. Bedömningen är att om dessa krav följs kommer entreprenader genomförda av Stockholms stads bolag och förvaltningar leda till att den samlade energianvändningen för fordon och arbetsmaskiner utgörs av ytterligare 20 procent el från förnybara energikällor utöver den av regeringen beslutade reduktionsplikten. Kraven i bilagan uppdateras löpande i samråd med inblandade parter i syfte att hålla kraven skarpa och aktuella.

Trafikkontoret har även börjat använda Byggvarubedömningen i investeringsprojekt. Byggvarubedömningen är ett system som klassificerar material/produkter ur ett hållbarhetsperspektiv. Vid bedömningen tas hänsyn till kemiskt innehåll, livscykel samt socialt ansvarstagande i leverantörsledet för olika produkter. Kemiska produkter som inte är bedömda eller som har en bedömning ”undviks” ska inte användas i projekt utan kontorets godkännande. Byggvarubedömningen är framförallt riktad mot husbyggnad men är under utveckling med allt fler bedömda produkter även på anläggningssidan.

Genom kravställning vid upphandling har kontoret möjlighet att påverka utvecklingsarbetet hos entreprenörerna. När det gäller miljöhänsyn är kontorets bedömning att marknaden generellt är beredd på att förändringar kommer löpande. Även om kontoret kan utöka kraven i en upphandling är det en balansgång för att hitta rätt nivå. Utökade krav kan leda till ökade kostnader och kräva investeringar för entreprenörer i bland annat maskinpark som kan vara svåra att finansiera. Detta kan rendera i att mindre aktörer inte har möjlighet att lämna anbud, vilket leder till en försämrad konkurrens samt ökade kostnader för kontoret. Det riskerar även att gå emot stadens direktiv till samtliga nämnder i kommunfullmäktiges budget om att i högre utsträckning tillvarata den potential som finns för anbud från små företag i offentlig upphandling.

Svar på motionen

Trafikkontoret ser inga hinder mot att införa en strategi för klimatsmart bygg- och anläggningssektor till år 2040, men anser inte att en ny strategi är nödvändig i dagsläget. Kontoret bedömer att nuvarande krav och utarbetade arbetsmetoder är skarpa och kommer att leda till minskad klimatpåverkan vid bygg- och anläggningsentreprenader. Kontoret arbetar löpande med att implementera och utveckla aktuella rutiner runt miljöarbete och att säkerställa att dessa följs.

Det är stadsbyggnadskontoret och exploateringskontoret som ansvarar för planprocessen i staden, även om trafikkontoret medverkar. Med anledning av detta väljer kontoret att inte svara på frågan om att beakta livscykelbaserade funktionskrav på minskade utsläpp av växthusgaser i hela planprocessen utan överlåter det till exploateringskontoret och stadsbyggnadskontoret.

Trafikkontoret ställer sig positivt till att ställa miljökrav ur ett livscykelperspektiv vid upphandlingar där det är lämpligt. En väl genomförd och pålitlig livscykelanalys (LCA) visar var den största miljöpåverkan på varan eller tjänsten finns, vilket ger en indikation om vilka miljökrav som bör ställas i en entreprenadupphandling. Då LCA-beräkningar är ett relativt nytt område som kräver mycket resurser är bedömningen att kontorets fokus bör ligga på att tillvarata av marknaden framtagna kunskaper inom området. Utifrån dessa analyser kan kontoret dra lärdomar som sedan kan implementeras i den egna verksamheten.

Oavsett vilka krav som ställs i en upphandling eller vilka utvärderingskriterier som används, är det viktigaste att ha en fungerande uppföljning av kontrakten för att säkerställa att ställda krav uppfylls. Detta är ett område som kontoret löpande fortsätter att utveckla och förbättra.

Stockholms Stadshus AB

Stockholms Stadshus AB:s yttrande daterat den 24 oktober 2019 har i huvudsak följande lydelse.

Underremiss

Stockholmshems remissvar har i huvudsak följande lydelse.

Stockholmshem har inget i sak att kommentera kring motionens innehåll. Emellertid arbetar Bolaget aktivt med klimat och miljöfrågor.

Bolaget har undertecknat Fossilfritt Sveriges färdplan för en fossilfri bygg- och anläggningssektor. Bolaget jobbar därmed i linje med dess målsättningar vilket bland annat inkluderar ett livscykelperspektiv avseende klimatpåverkan för bygg och användningsskede.

Vidare har en intern målsättning om klimatneutralitet 2030 framställts. En del av detta består av att genomföra klimatberäkningar av nybyggnation med målsättning att utveckla metoder för att minska dess klimatpåverkan.

Familjebostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse.

Familjebostäder delar uppfattningen att det finns potential att väsentligt minska klimatutsläppen vid bostadsbyggande. Genom att beräkna klimatavtrycket från byggproduktion genom LCA (Life Cycle Analysis, livscykelanalys) kan relevanta krav ställas på materialval och klimatpåverkan.

Familjebostäder står bakom Färdplan för fossilfri konkurrenskraft – Bygg och anläggningssektorn som motionären refererar till. Som en del i arbetet deltar bolaget i projektet ”Demonstrationsprojekt Livscykelanalysberäkningar” (2018-2021) som är finansierat av Energimyndigheten. Syftet med projektet är att testa och utvärdera ett verktyg för att beräkna klimatprestanda för byggnader i ett livscykelperspektiv.

Resultaten av projektet används genom att Familjebostäder gör klimatkalkyler för byggskedet genom LCA i all nyproduktion och ställer krav i alla upphandlingar. Samtidigt har bolaget påbörjat ett utvecklingsprojekt för klimatberäkningar i tidiga skeden, i samverkan med KTH, då det är i tidiga skeden större delen av ett byggprojekts klimatpåverkan inläses.

Svenska bostäders remissvar har i huvudsak följande lydelse.

Svenska Bostäders uppfattning är att den Klimathandlingsplan 2040 som är under framtagande hos Stockholms Stad genom Miljökontoret kommer att utgöra det styrmedel som efterfrågas, i övrigt har vi inget att anföra.

Koncernledningens synpunkter

Kommunfullmäktiges budget 2020 lyfter fram att klimat- och miljöarbetet är grundläggande för en hållbar stadsutveckling, och att styrning för arbetet sker genom stadens miljöprogram 2020-2023 och Handlingsplan för fossilfritt Stockholm 2040. I handlingsplanen formuleras stadens klimatbudget med åtgärder och beting till 2023 och en ambition för totala klimatutsläpp till 2040. I miljöprogrammet framgår mål och åtgärder för stadens bolag och nämnder till 2023.

Att minska växthusgasutsläppen är ett angeläget mål för staden, och Stockholm ska vara fossilfritt senast 2040. Bostadsbolagen har i kommunfullmäktiges budget 2020 bland annat ägardirektiv om att arbeta för att öka andelen plusenergi- eller passivhus inom sina bestånd i syfte att på sikt uppnå en neutral eller negativ nettoanvändning av uppvärmningsenergi. Vidare ska bolagen välja uppvärmningsmetod vid nyproduktion eller ombyggnad utifrån ett stadsövergripande perspektiv på kraftfrågor, eleffekt och klimat. Bostadsbolagen ska också intensifiera arbetet med att genomföra energieffektiviserande åtgärder.

Koncernledningen kan konstatera att bostadsbolagen har ett pågående arbete med klimat och energifrågor i enlighet stadens ägardirektiv i budget, samt miljöprogram 2020-2023 och Handlingsplan för fossilfritt Stockholm 2040. Därför ser koncernledningen att de livscykelanalyser som efterfrågas kan hanteras inom befintliga styrdokument, och att det inte behövs något särskilt beslut från kommunfullmäktige om att ta fram en ny strategi.

Reservationer m.m.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Särskilt uttalande gjordes av Katarina Luhr (MP), Torbjörn Erbe m.fl. (M), Christoffer Jönsson (L) och Gunnar Caperius (C) enligt följande.

Vi uppskattar att motionären har upptäckt den stora klimatpåverkan som byggprocesser ger upphov till. Som framgår av förvaltningens svar har staden under flera år arbetat med att utreda och beräkna byggsektorns klimatpåverkan, ett arbete som pågår och ett arbete där också flera nya uppdrag tillkommit i stadens budget för 2020. Vi konstaterar även att EU:s reviderade avfallsdirektiv, som ska implementeras i Sverige under 2020, ställer nya krav på sortering och återvinning av byggmaterial vilket också kommer bidra till mer cirkulära materialflöden och minskad klimatpåverkan.

Staden sitter även med i referensgrupper där man behandlar hur framtida handlingsplaner för klimatneutral byggsektor ska implementeras och hur klimatkrav kan ställas vid upphandlingar av byggprojekt. Hur dessa krav ska ställas är dock inte helt entydiga och jämförbara i dagsläget och mer arbete behöver göras inom området.

Vi anser att motionären lyfter en viktig fråga där staden idag gör ett stort arbete som kommer fortgå och utvecklas.

Särskilt uttalande gjordes av Urban Emson (SD) enligt följande.

Sverigedemokraterna instämmer i förvaltningens huvudsakliga poänger att mycket arbete runt detta ämne redan pågår och att det är av särskild vikt att inte strategier planer och mål sätts som inte är realistiska eller som inte går att följa upp och säkra efterlevnad av. Överambitiösa eller orealistiska ambitioner och motioner leder lätt till slöseri av resurser och att fokus tappas på lika lovvärda ambitioner som har realistiska möjligheter att få positiva effekter i närtid. Vi vill också varna för att regler och initiativ som riskerar att snedvrider marknadsförutsättningar och förändra konkurrensen på marknaden bör vidtas med stor försiktighet då Sverige är en marknadsekonomi och inte planekonomi, och vi inte heller vill se en utveckling år detta håll

Stadsbyggnadsnämnden

Reservation anfördes av Jan Valeskog m.fl. (S) enligt följande.

1. Att tillstyrka motionen
2. Att därutöver anför följande

Stockholms stad utlyste nyligen klimatnödläge. I en intervju med Aktuell Hållbarhet säger finansborgarrådet Anna König Jerlmyr (M) att det deklarerade nödläget kommer att bidra till minskade utsläpp inom exempelvis bygg-, transport- och avfallssektorn.

– Städerna står för 80 procent av utsläppen och inom ramen för det här initiativet kommer det ske konkreta åtgärder. (Aktuell hållbarhet, 2019-10-09).

Med anledning av klimatnödläget säger miljöborgarrådet Katarina Luhr (MP) till Dagens Nyheter att en av de stora utmaningarna är konsumtionsutsläppen från livsmedelssektorn, byggsektorn och flygandet som staden också behöver ta ett grepp om.

Klimatpåverkan från byggfasen har ökat i betydelse under de senaste åren. Anledningen är att klimatbelastningen från själva byggprocessen, från materialutvinning till färdig byggnad eller anläggning, sällan beaktas. Att ta fram och implementera en strategi för klimatneutral bygg- och anläggningssektor till år 2040 skulle ta ett samlat grepp om frågan och leda till minskade utsläpp. Vi välkomnar därför att stadsbyggnadskontoret ställer sig positiva till förslaget i motionen och bedömer det som väl motiverat och i linje med nationella målsättningar, branschens ambitioner och stadens arbete i Norra Djurgårdsstaden.

Trafiknämnden

Reservation anfördes av Maria Mustonen m.fl. (V) och Jan Valeskog m.fl. (S) enligt följande.

1. Att tillstyrka motionen
2. Att därutöver anförda följande

Stockholms stad utlyste nyligen klimatnödläge. I en intervju med Aktuell Hållbarhet säger finansborgarrådet att det deklarerade nödläget kommer att bidra till minskade utsläpp inom exempelvis bygg-, transport- och avfallssektorn.

– Städerna står för 80 procent av utsläppen och inom ramen för det här initiativet kommer det ske konkreta åtgärder, säger finansborgarrådet Anna König Jerlmyr (M). ("Stockholm med och utlyser globalt klimatnödläge", Aktuell Hållbarhet, 2019-10-09.)

Med anledning av klimatnödläget säger miljöborgarrådet Katarina Luhr (MP) till Dagens Nyheter att en av de stora utmaningarna är konsumtionsutsläppen från livsmedelssektorn, byggsektorn och flygandet som staden också behöver ta ett grepp om. ("C40-städerna utlyser globalt klimatnödläge", Dagens Nyheter, 2019-10-09.)

Att trafikkontoret däremot tycker att det redan görs tillräckligt är anmärkningsvärt. I sitt tjänsteutlåtande skriver de att de inte ser några hinder för att införa en strategi för klimatsmart bygg- och anläggningssektor till år 2040, men anser inte att den är nödvändig eftersom nuvarande arbetsmetoder tillräckliga.

I verkligheten är det dock så att klimatpåverkan från byggfasen inte bara har varit konstant, utan till och med ökat. Anledningen är att klimatbelastningen från själva byggprocessen, från materialutvinning till färdig byggnad eller anläggning, sällan beaktas. Att ta fram och implementera en strategi för klimatneutral bygg- och anläggningssektor till år 2040 skulle ta ett samlat grepp om frågan och leda till minskade utsläpp.